

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

«ЗАТВЕРДЖЕНО»
на засіданні групи забезпечення
спеціальності
від «12» 09 2022 року
Протокол № 1
Голова групи Чугай А.І.

«УЗГОДЖЕНО»
Декан природоохоронного факультету
Чугай А.

СИЛЛАБУС

навчальної дисципліни
«ІНТЕГРОВАНЕ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯМ»
(назва навчальної дисципліни)

101 «Екологія»
(шифр та назва спеціальності)

Екологічний контроль та аудит
(назва освітньої програми)

магістр денна, заочна
(рівень вищої освіти) (форма навчання)

I (I – з/ф) I 5/150 залік
(рік навчання) (семестр навчання) (кількість кредитів ЄКТС/годин) (форма конт)

Екологічного права і контролю. Сайт <http://dpt10s.odeku.edu.ua/>
(кафедра)

Одеса, 2022 р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета	Формування у студентів специфічних навичок інтегрованого підходу в управлінні складними природно-соціально-економічними системами.
Компетентність	K20. Здатність здійснювати управління природокористуванням і охороною навколишнього середовища, вирішення екологічних проблем природокористування
Результат навчання	P201. Вміти застосовувати основні принципи і методи еколого-економічної оцінки природно-ресурсного потенціалу територіальних систем; проводити системний аналіз взаємозв'язків між основними компонентами територіальних об'єктів управління.
Базові знання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Основи інтегрованого управління природокористуванням і охороною навколишнього середовища та порядок його взаємодії з іншими сферами державного управління. 2. Основні принципи й методи еколого-економічної оцінки природно-ресурсного потенціалу територіальних систем. 3. Основи інформаційного забезпечення інтегрованого управління природокористуванням, в тому числі із системами індексів та індикаторів сталого розвитку регіонів. 4. Основи системного аналізу взаємозв'язків між основними компонентами територіальних об'єктів управління (природною, соціальною, економічною) з метою вироблення збалансованих управлінських рішень.
Базові вміння	<ol style="list-style-type: none"> 1. Застосовувати на практиці правову й нормативно-технічну документацію з питань екологічної безпеки й раціональному природокористуванню. 2. Визначати й аналізувати проблеми упровадження інтегрованого управління на різних рівнях управління (національному, регіональному і локальному). 3. Розумно поєднувати господарські й екологічні інтереси в управлінні природокористуванням.
Базові навички	1. Знання основ інтегрованого управління природокористуванням та вміння його використовувати для вирішення екологічних проблем природокористування.
Пов'язані силлабуси	-
Попередня дисципліна	-
Наступна	Екологічний менеджмент, Теорія і практика заповідного

дисципліна	діла
Кількість годин	лекції: 30 год.; практичні заняття: 30 год.; самостійна робота студентів: 60 год.
Заочна форма навчання	настановча лекція: 2 год.; самостійна робота студентів: 110 год.

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

2.1. Лекційні модулі

Код	Назва модуля та тем	Кількість годин	
		аудиторні	СРС
ЗМ-Л1	Основи інтегрованого управління природокористуванням		
	• Тема 1. Базові поняття у галузі управління природокористуванням.	2	1
	• Тема 2. Природно-ресурсний потенціал регіону та проблеми його ефективного використання.	4	2
	• Тема 3. Екологічні конфлікти в сучасній системі природокористування.	2	1
	• Тема 4. Інтегроване управління природокористування як механізм реалізації стратегії сталого розвитку.	4	2
	• Тема 5. Інформаційне забезпечення інтегрованого управління природокористуванням.	2	1
ЗМ-Л2	Інтегроване управління окремими територіями та ресурсами		
	• Тема 1. Інтегроване управління водними ресурсами.	6	3
	• Тема 2. Інтегроване управління прибережними зонами.	4	2
	• Тема 3. Інтегроване управління земельними ресурсами.	4	2
	• Тема 4. Світовий досвід щодо інтегрованого управління природними ресурсами.	2	1
	Разом:	30	15

Консультації: Сапко О.Ю., згідно з графіком консультацій, затвердженого на засіданні кафедри (п'ятниця, 12⁴⁵ – 14¹⁵ год.)

Лекційні модулі (заочна форма)

Код	Назва модуля та тем	Кількість годин	
		аудиторні	СРС
ЗМ-Л1	Настановча лекція	2	
	Основи інтегрованого управління природокористуванням		
	• Тема 1. Базові поняття у галузі управління природокористуванням.		2
	• Тема 2. Природно-ресурсний потенціал регіону та проблеми його ефективного використання.		5
	• Тема 3. Екологічні конфлікти в сучасній системі природокористування.		5
ЗМ-Л2	• Тема 4. Інтегроване управління природокористування як механізм реалізації стратегії сталого розвитку.		5
	• Тема 5. Інформаційне забезпечення інтегрованого управління природокористуванням.		5
ЗМ-Л2	Інтегроване управління окремими територіями та ресурсами		
	• Тема 1. Інтегроване управління водними ресурсами.		7
	• Тема 2. Інтегроване управління прибережними зонами.		5
	• Тема 3. Інтегроване управління земельними ресурсами.		4
	• Тема 4. Світовий досвід щодо інтегрованого управління природними ресурсами.		7
	Разом:	2	45

Консультації: Сапко О.Ю., згідно з графіком консультацій, затвердженого на засіданні кафедри (п'ятниця, 12⁴⁵ – 14¹⁵ год.).

2.2. Практичні модулі

Код	Назва модуля та тем	Кількість годин	
		аудиторні	СРС
ЗМ-П1	•Тема 1. Поняття про інтегроване управління природокористуванням. Обґрунтування необхідності впровадження ІУП в Україні як механізму реалізації стратегії сталого розвитку. Складові та етапи інтегрованого управління природокористуванням.	4	2
	•Тема 2. Природно-ресурсний потенціал Одеської області. Визначення екологічних проблем регіону. Необхідність системного підходу в інтегрованому управлінні	6	3

	природокористуванням на прикладі проблем озера Сасик та прилеглої території.		
	•Тема 3. Інтегроване управління водними ресурсами. Діяльність басейнових рад в Україні.	6	3
	•Тема 4. Інтегроване управління прибережними зонами. Аналіз конфліктогенності видів морегосподарської діяльності у прибережній зоні моря (територія і акваторія).	4	2
	•Тема 5. Інтегроване управління земельними ресурсами. Атрактивність ресурсів територій.	4	2
	•Тема 6. Міжнародна практика впровадження інтегрованого природокористування.	6	3
	Разом:	30	15

Консультації: Гарабajій Т.А., згідно з графіком консультацій, затвердженого на засіданні кафедри (середа, 12⁴⁵ – 14¹⁵ год.).

Практичні модулі (заочна форма)

Код	Назва модуля та тем	Кількість годин	
		аудиторні	СРС
ЗМ-ПІ	•Тема 1. Поняття про інтегроване управління природокористуванням. Обґрунтування необхідності впровадження ІУП в Україні як механізму реалізації стратегії сталого розвитку. Складові та етапи інтегрованого управління природокористуванням.		8
	•Тема 2. Природно-ресурсний потенціал Одеської області. Визначення екологічних проблем регіону. Необхідність системного підходу в інтегрованому управлінні природокористуванням на прикладі проблем озера Сасик та прилеглої території.		10
	•Тема 3. Інтегроване управління водними ресурсами. Діяльність басейнових рад в Україні.		8
	•Тема 4. Інтегроване управління прибережними зонами. Аналіз конфліктогенності видів морегосподарської діяльності у прибережній зоні моря (територія і акваторія).		8
	•Тема 5. Інтегроване управління земельними ресурсами. Атрактивність ресурсів територій.		8
	•Тема 6. Міжнародна практика впровадження інтегрованого природокористування.		8
	Разом:	0	50

Консультації: Гарабajій Т.А., згідно з графіком консультацій, затвердженого на засіданні кафедри (середа, 12⁴⁵ – 14¹⁵ год.).

2.3. Самостійна робота студента та контрольні заходи

Код модуля	Завдання на СРС та контрольні заходи	Кількість годин	Строк проведення
ЗМ-Л1	• Підготовка до лекційних занять	14	1 – 7 тиждень
	• Написання модульної тестової контрольної роботи (обов'язковий)	5	7 тиждень
ЗМ-Л2	• Підготовка до лекційних занять	16	8 – 15 тиждень
	• Написання модульної тестової контрольної роботи (обов'язковий)	5	15 тиждень
ЗМ-П1	• Захист практичних робіт (обов'язковий)	15	1 – 15 тиждень
	Підготовка до залікової контрольної роботи	5	
	Разом:	60	

Самостійна робота студента та контрольні заходи (заочна форма)

Код модуля	Завдання на СРС та контрольні заходи	Кількість годин	Строк проведення
ЗМ-Л1	• Підготовка до лекційних занять	22	жовтень-січень
	• Написання модульної тестової контрольної роботи (обов'язковий)	5	січень
ЗМ-Л2	• Підготовка до лекційних занять	23	лютий-квітень
	• Написання модульної тестової контрольної роботи (обов'язковий)	5	квітень
ЗМ-П1	• Захист практичних робіт (обов'язковий)	50	жовтень-квітень
	Підготовка до залікової контрольної роботи	5	
	Разом:	110	

2.3.1. Методика проведення та оцінювання контрольного заходу для ЗМ-Л1, ЗМ-Л2.

Організація контролю знань студентів побудована за накопичувально-модульним принципом згідно вимог діючого в університеті Положення «Про проведення підсумкового контролю знань студентів».

З *теоретичного* курсу навчальної дисципліни студент повинен бути готовим відповідати на усні запитання лектора під час лекційних занять; надати письмові відповіді на 10 тестових запитань варіанту модульного контрольного завдання. Завдання модульної контрольної роботи складені у тестовому вигляді закритого типу.

Формами контролю засвоєння теоретичних знань є усне опитування під час лекційних занять (поточний контроль), модульна контрольна робота за двома змістовними модулями (внутрішньо семестровий контроль), написання залікової контрольної роботи (підсумкова атестація) за варіантами.

Варіанти кожної модульної контрольної роботи містять десять запитань у тестовому вигляді. Кожна вірна відповідь оцінюється у 3 бали. Максимальна кількість балів за кожний виконаний варіант модульної контрольної роботи становить 30 балів. Під час лекційних занять студент може отримати додаткові бали за присутність на лекційних заняттях та активну відповідь на усні запитання. Максимальна кількість балів 10. Отже, максимальна кількість балів яку студент може отримати з лекційної частини складає 70 балів.

2.3.2. Методика проведення та оцінювання контрольного заходу для ЗМ-П1.

Формою контролю практичного модулю ЗМ-П1 є усний захист кожної практичної роботи. Максимальна кількість балів за кожне практичне заняття складає 10 балів. Всього за практичні заняття студент може отримати 60 балів.

Загальна максимальна кількість балів з дисципліни «Інтегроване управління природокористуванням», яку студент може отримати, складає 130 балів.

Студент вважається допущеним до семестрового заліку, якщо він

- 1) виконав усі практичні роботи, які передбачені силлабусом дисципліни, набрав суму балів за практичні роботи не менше 30 балів;
- 2) написав семестрові модульні контрольні роботи з лекційної частини та набрав суму балів з лекційної частини не менше 35 балів.

2.3.3. Методика проведення та оцінювання залікової контрольної роботи.

Формою підсумкового контролю є семестровий залік. Допуск до заліку здійснюється лектором згідно з результатами поточного контролю за навчальний семестр.

Студенти, що одержали по лекційним заняттям оцінку менше 35 балів та по практичним заняттям сумарну оцінку, що складає менше 30 балів, не допускаються до підсумкового контролю по дисципліні і не атестуються до погашення навчальної заборгованості по теоретичним та практичним заняттям.

Студент вважається допущеним до семестрового заліку, якщо він виконав усі види робіт, які передбачені силлабусом навчальної дисципліни і набрав за модульною системою суму балів не менше 65 балів за теоретичну та практичну частину дисципліни.

Залікова контрольна робота формується у вигляді тестових завдань закритого типу, тобто формуються по всьому переліку питань з навчальної дисципліни та містить 20 запитань. Студент повинен вибрати правильну відповідь з декількох запропонованих.

Загальний бал залікової контрольної роботи еквівалентний відсотку правильних відповідей із загального обсягу питань залікової контрольної роботи. Максимальна кількість балів за залікову контрольну роботу складає 20 балів.

3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

3.1. Модуль ЗМ-Л1 «Основи інтегрованого управління природокористуванням».

3.1.1. Повчання

Тема 1. Базові поняття у галузі управління природокористуванням.

При вивченні теми звернути особливу увагу на такі питання: поняття про природокористування; види природокористування; поняття про раціональне природокористування; мета та основні ознаки управління в сфері природокористування; поняття про інтегроване управління екологічно безпечним природокористуванням; забезпечення збалансованого розвитку; поняття природно-територіального комплексу; базові принципи еколого-збалансованого природокористування. Література [2, 3, 6, 7].

Тема 2. Природно-ресурсний потенціал регіону та проблеми його ефективного використання.

При вивченні теми звернути особливу увагу на такі питання: поняття природно-ресурсного потенціалу; типи господарського впливу людини на природне середовище; шляхи використання природних ресурсів; методи оцінки природно-ресурсного потенціалу; комплексний підхід до використання природно-ресурсного потенціалу; ресурсні та екологічні обмеження економічного розвитку регіону. Література [6, 20].

Тема 3. Екологічні конфлікти в сучасній системі природокористування.

При вивченні теми звернути особливу увагу на такі питання: визначення поняття «екологічні конфлікти»; причини виникнення екологічних конфліктів; класифікація екологічних конфліктів; територіальні та природно-ресурсні конфлікти; управління екологічними конфліктами, їх попередження та подолання. Література [5, 7].

Тема 4. Інтегроване управління природокористування як механізм реалізації стратегії сталого розвитку.

При вивченні теми звернути особливу увагу на такі питання: поняття про системний підхід; принципи системності в управлінні та їх реалізація у практиці природокористування; задачі, що вирішуються застосуванням інтегрованого управління природокористуванням; складові та етапи інтегрованого управління природокористуванням (стратегічне планування в регіоні, просторове планування, оцінка природно-ресурсного потенціалу регіону, оцінка господарського комплексу та його внутрішніх і зовнішніх зв'язків, виявлення проблем регіону, визначення стейкхолдерів, збирання та використання інформації). Література [1, 8, 9].

Тема 5. Інформаційне забезпечення інтегрованого управління природокористуванням.

При вивченні теми звернути особливу увагу на такі питання: системи індексів та індикаторів розвитку регіону; джерела вихідної інформації (державний екологічний моніторинг, державна та відомча статистична звітність, висновки екологічних аудитів підприємств і територій). Література [1, 8, 9, 18].

3.1.2. Питання для самоперевірки

Тема 1. Базові поняття у галузі управління природокористуванням.

1. Поняття про природокористування.
2. Класифікація видів природокористування.
3. Основні ознаки управління в галузі екології.
4. *Поняття про інтегроване управління природокористуванням.*
5. Поняття про збалансований розвиток суспільства.
6. Визначення природно-територіального комплексу.
7. *Базові принципи еколого-збалансованого природокористування.*

Тема 2. Природно-ресурсний потенціал регіону та проблеми його ефективного використання.

1. Визначення природно-ресурсного потенціалу.
2. Перелічить шляхи використання природних ресурсів.
3. Наведіть основний зміст методів оцінки природно-ресурсного потенціалу.
4. *Зміст комплексного підходу до використання природно-ресурсного потенціалу.*
5. Перелічить ресурсні та екологічні обмеження економічного розвитку регіону.

Тема 3. Екологічні конфлікти в сучасній системі природокористування.

1. Наведіть визначення екологічного конфлікту.
2. *Ідентифікація екологічних конфліктів.*
3. Що є основними причинами виникнення екологічного конфлікту?
4. Наведіть класифікацію екологічних конфліктів.
5. Методи регулювання екологічних конфліктів.
6. *Методи вирішення екологічних конфліктів.*

Тема 4. Інтегроване управління природокористування як механізм реалізації стратегії сталого розвитку.

1. Визначення системного підходу.
2. Задачі системного аналізу в екології.
3. *Наведіть алгоритм інтегрованого управління екологічно безпечним природокористуванням.*
4. *Перелічить складові інтегрованого управління природокористуванням.*
5. Перелічить етапи інтегрованого управління природокористуванням.
6. За якими показниками здійснюється оцінка природно-ресурсного потенціалу регіону?
7. За якими показниками здійснюється оцінка господарського комплексу?

8. Хто є основними стейкхолдерами підприємства?
9. Що таке вертикальна інтеграція в межах інтегрованого управління?
10. Що таке горизонтальна інтеграція в межах інтегрованого управління?

Тема 5. Інформаційне забезпечення інтегрованого управління природокористуванням.

1. Перелічить основні індекси розвитку регіону.
2. Джерела вихідної інформації для інтегрованого управління природокористуванням.
3. Поняття та види державного екологічного моніторингу.
4. Форми статистичної звітності.
5. Зміст висновків екологічного аудиту.

Курсивом наведені питання для самоперевірки базових результатів навчання.

3.2. Модуль ЗМ-Л2 «Інтегроване управління окремими територіями та ресурсами».

3.2.1. Повчання

Тема 1. Інтегроване управління водними ресурсами.

При вивченні теми звернути особливу увагу на такі питання: основні поняття та визначення з управління водними ресурсами та інтегрованого управління водними ресурсами; принципи інтегрованого управління водними ресурсами; гідрографічне та водогосподарське районування річкових басейнів; планування в районах річкових басейнів при інтегрованому управлінні водними ресурсами. Література [10, 12 - 18].

Тема 2. Інтегроване управління прибережними зонами.

При вивченні теми звернути особливу увагу на такі питання: базові цілі, принципи й функції інтегрованого управління прибережними зонами; основні завдання інтегрованого управління прибережними зонами (просторове планування, підтримка економічного розвитку, управління ресурсами, розв'язання конфліктів); інтегроване управління прибережними зонами в міжнародних документах; діяльність Стамбульської Комісії з упровадження інтегрованого управління прибережними зонами в регіоні Чорного моря; визначення учасників процесу інтегрованого управління прибережними зонами та їх ролі. Література [10, 12, 18, 19].

Тема 3. Інтегроване управління земельними ресурсами.

При вивченні теми звернути особливу увагу на такі питання: існуюча система управління земельними ресурсами та землекористуванням в Україні; поняття та сутність інтегрованого управління землекористуванням; мета, характер і функції інтегрованого управління землекористуванням; система інтегрованого управління землекористуванням; об'єкти та суб'єкти інтегрованого управління

землекористуванням; особливості процесу інтегрованого управління землекористуванням. Література [11, 18].

Тема 4. Світовий досвід щодо інтегрованого управління природними ресурсами.

При вивченні теми звернути особливу увагу на такі питання: міжнародно-правові аспекти екологічного управління; міжнародні організації, які працюють в галузі охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та екологічної безпеки. Література [2, 4, 10].

3.2.2. Питання для самоперевірки

Тема 1. Інтегроване управління водними ресурсами.

1. Назвіть основні складові процесу управління водними ресурсами;
2. Чим відрізняється поняття «якості води» за українським законодавством (Водний кодекс України) і європейським (Водна рамкова директива 2000 року)?
3. Якими нормативно-правовими актами національного законодавства передбачено упровадження інтегрованого управління водними ресурсами в Україні?
4. *Перелічить основні принципи інтегрованого управління водними ресурсами.*
5. *Перелічить організації на які покладено функції інтегрованого управління водними ресурсами в Україні.*

Тема 2. Інтегроване управління прибережними зонами.

1. *Які види інтеграції передбачає методологія інтегрованого управління прибережними зонами? Що інтегрується?*
2. Назвіть ознаки територій/регіонів, для яких упровадження інтегрованого управління природокористуванням першочергово необхідне.
3. Що таке Стамбульська Комісія? Її основні завдання.

Тема 3. Інтегроване управління земельними ресурсами.

1. *Назвіть основні принципи інтегрованого управління землекористуванням.*
2. Назвіть основні інструменти інтегрованого управління землекористуванням.
3. Приведіть схему інтегрованого управління землекористуванням.

Тема 4. Світовий досвід щодо інтегрованого управління природними ресурсами.

1. Перелічить джерела міжнародного права.
2. Назвіть основні конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку.

3. Назвіть та розкрийте зміст основних Європейських законодавчо-нормативних екологічних актів.
4. Назвіть основні міжнародні природоохоронні організації.
5. В чому полягають екологічні аспекти діяльності ООН?
6. Що таке Програма розвитку ООН?
7. Яка сфера діяльності ЮНЕП?
8. Яка сфера діяльності неурядових екологічних організацій?

Курсивом наведені питання для самоперевірки базових результатів навчання.

3.3. Питання до практичних занять модуля ЗМ-П1

Тема 1. Поняття про інтегроване управління природокористуванням. Обґрунтування необхідності впровадження інтегрованого управління природокористуванням в Україні як механізму реалізації стратегії сталого розвитку. Складові та етапи інтегрованого управління природокористуванням.

1. Розкрити поняття природокористування.
2. Поняття природно-ресурсного потенціалу.
3. Поняття природно-територіального комплексу.
4. Базові принципи еколого-збалансованого природокористування.
5. Поняття збалансованого розвитку.
6. Поняття інтегрованого управління природокористуванням.
7. Обґрунтувати необхідність інтегрованого управління природокористуванням як механізму реалізації сталого розвитку.
8. Розкрити складові та етапи інтегрованого управління природокористуванням.

Література [21 – 23]

Тема 2. Природно-ресурсний потенціал Одеської області. Визначення екологічних проблем регіону. Необхідність системного підходу в інтегрованому управлінні природокористуванням на прикладі проблем озера Сасик та прилеглої території.

1. Визначення джерел вихідної інформації для забезпечення інтегрованого управління природокористуванням.
2. Аналіз екологічних проблем регіону.
3. Оцінка природно-ресурсного потенціалу регіону.
4. Оцінка господарського комплексу.
5. Виявлення екологічних проблем регіону.
6. Аналіз причин виникнення екологічних конфліктів в регіоні.
7. Управління екологічними конфліктами, їх попередження та подолання.

Література [24 – 26]

Тема 3. Інтегроване управління водними ресурсами. Діяльність басейнових рад в Україні.

1. Глобальна проблема дефіциту водних ресурсів (сутність проблеми, причини виникнення, шляхи подолання цієї проблеми).

2. Управління водними ресурсами на підставі Рамкової Водної Директиви 2000/60/ЄС.
3. Принципи басейнового управління водними ресурсами.
4. Басейнові Ради як інструмент інтегрованого управління водними ресурсами.
5. Плани управління річковими басейнами.
6. Комплексна політика ЄС в галузі використання водних ресурсів та її впровадження відповідно до принципу субсидіарності.
Література [12, 27 – 30]

Тема 4. Інтегроване управління прибережними зонами. Аналіз конфліктогенності видів морегосподарської діяльності у прибережній зоні моря (територія і акваторія).

1. Головні екологічні проблеми Чорного моря;
2. Основні завдання інтегрованого управління прибережними зонами: просторове планування; економічний розвиток; управління природними ресурсами; розв'язання екологічних, територіальних та природно-ресурсних конфліктів, що виникають при природокористуванні у прибережних зонах моря.
3. Види морегосподарської та іншої діяльності, що здійснюються в зоні ПЗЧМ.
4. Особливості впливу різних видів господарської діяльності на навколишнє середовище в цілому та окремі види природних ресурсів.
5. Визначення конфліктних видів господарської діяльності та їх локалізація в межах прибережних зон моря.
6. Заходи, що здійснюються для захисту Чорного моря від забруднення на національному та міжнародному рівнях. Проект ЄС-ПРООН «Посилення екологічного моніторингу Чорного моря» (EMBLAS).
Література [31 – 34]

Тема 5. Інтегроване управління земельними ресурсами. Атрактивність ресурсів територій.

1. Поняття, мета, сутність управління земельними ресурсами.
2. Концепції сучасного управління земельними ресурсами.
3. Управління землями різного цільового призначення.
4. Поняття атрактивності ресурсів територій.
5. Землеустрій, земельний кадастр та моніторинг земель як функції управління земельними ресурсами.
6. Гармонізація земельного законодавства України із законодавством ЄС.
Література [35 – 48]

Тема 6. Міжнародна практика впровадження інтегрованого природокористування.

1. Правові аспекти інтегрованого природокористування в зарубіжних країнах.
2. Економічні механізми інтегрованого природокористування в розвинених зарубіжних країнах.

3. Адміністративні механізми управління природокористуванням в розвинених зарубіжних країнах.
  4. Суспільний природоохоронний рух в розвинених зарубіжних країнах.
  5. Інноваційна діяльність держав в контексті інтегрованого безпечного природокористування.
- Література [49 – 55]

4. ПИТАННЯ ДО ЗАХОДІВ ПОТОЧНОГО, ПІДСУМКОВОГО ТА СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ

4.1. Тестові завдання до модульної контрольної роботи модуля ЗМ-Л1

№	Питання	Джерело	Стор.
1.	Система заходів з освоєння, використання, відновлення, перетворення та охорони природного середовища і природних ресурсів; частина загальної проблеми взаємодії природи та суспільства, це	6	9
2.	Розумне засвоєння природних ресурсів, запобігання можливих шкідливих наслідків людської діяльності, підтримка продуктивності природних комплексів і об'єктів, це	6	10
3.	Призводить до виснаження природних ресурсів, підризу поновлюваних сил природи, зниження її оздоровчих і естетичних якостей	6	11
4.	Урегульовані правовими нормами суспільні відносини, в яких реалізується діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, що спрямована на забезпечення ефективного використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки юридичними і фізичними особами, дотримання екологічного законодавства, попередження екологічних правопорушень та захист екологічних прав громадян, це	2	9
5.	Метою управління в сфері природокористування, охорони навколишнього середовища та екологічної безпеки є	2	9
6.	Планова, систематична та комплексна діяльність суб'єктів управління, спрямована на екологічно безпечне використання природних умов і ресурсів, це	2	10
7.	Розвиток країн і регіонів, коли економічне зростання, матеріальне виробництво і споживання, а також інші види діяльності суспільства відбуваються в межах, які визначаються здатністю екосистем відновлюватися, поглинати забруднення і підтримувати життєдіяльність теперішніх та майбутніх поколінь, це	3	23
8.	Частина земної поверхні з відносно однорідними, однотипними природними умовами, які сформувалися в результаті тривалої взаємодії природних компонентів, це	20	34
9.	Усім природно-територіальним комплексам властиві загальні риси	20	34
10.	Міра потенційної можливості будь-якої природної системи (або території) задовольняти різні потреби суспільства, це	20	45
11.	Здатність природного середовища відтворювати певний рівень якості помешкання протягом досить тривалого час, це	20	45
12.	Частина природи Землі й найближчого Космосу, що може включатися в господарську діяльність за певних технічних і соціально-	6	12

	економічних можливостей суспільства за умови збереження середовища життя людей, це		
13.	Виділяють наступні типи господарського впливу людини на природне середовище	6	12
14.	Внутрішньо- та міжвидові співвідношення природних ресурсів (земельних, водних, лісових тощо) характеризує	6	13
15.	Різні форми просторової дислокації природно-ресурсних комплексів характеризує	6	13
16.	Можливості відтворення та ефективної експлуатації природних ресурсів характеризує	6	14
17.	Вплив природних ресурсів на формування спеціалізації територій та певних господарських комплексів відображає	20	66
18.	До невичерпних природних ресурсів належать	6	14
19.	До вичерпних відновлювальних природних ресурсів належать	6	14
20.	До вичерпних невідновлювальних природних ресурсів належать	6	14
21.	Державне зведення даних про природні ресурси і природні об'єкти, які потрібні для соціально-економічного оцінювання природно-ресурсного потенціалу і забезпечення сталого розвитку адміністративно-територіальних утворень, це	2	16
22.	Виявлення ступеню придатності ресурсів до того чи іншого виду людської діяльності з урахуванням сучасної або перспективної технології їх використання, це	6	17
23.	Оцінка що характеризує економічні результати використання природних ресурсів та економічні наслідки дії на навколишнє природне середовище, це	6	15
24.	Користування природними ресурсами, яке забезпечує досягнення визначених цілей, дотримання базових принципів і загальних підходів до охорони навколишнього середовища та збереження природних ресурсів, це	20	67
25.	В основі природокористування має бути	6	16
26.	Фактором, який визначає економічну цілісність регіону, є	20	55
27.	Екологічний конфлікт – це	5	2
28.	Об'єктом екологічного конфлікту може бути	5	3
29.	Предметом екологічного конфлікту може бути	5	3
30.	Підхід, який полягає в тому, що будь-який малий чи великий, складний чи простий об'єкт потрібно розглядати як відносно самостійну, цілеспрямовану систему зі своїми особливостями функціонування та еволюції – це	1	45
31.	Методологія дослідження складу, структури, функцій і функціональної організації екосистем, а також вивчення суті їх емерджентних властивостей і взаємовідношень із їхнім зовнішнім середовищем – це	1	53
32.	Принцип до якого належить охорона, екологічно безпечно природокористування та відтворення природного потенціалу – це	6	10
33.	Принцип який дає змогу здійснювати в господарській зоні за умови дотримання вимог екологічно безпечного природокористування традиційні види господарювання – це	6	10
34.	Принцип в основу якого покладено моніторинг управління екологічно безпечного природокористування, створення нормативної бази даних, реалізацію проектів та програм розвитку, науково-дослідних робіт, регіонального та міжнародного співробітництва тощо – це	6	10
35.	Ринковий суб'єкт, який має інтерес до діяльності підприємства чи до	3	206

	деяких напрямів його діяльності, але цей інтерес не базується на бажанні отримати чистий дохід – це		
36.	Об'єднання декількох підприємств, які виробляють однакову продукцію, з метою набуття більшого впливу на ринки збуту – це	3	208
37.	Об'єднання декількох підприємств, що виробляють різну продукцію, в одному технологічному ланцюгу – це	3	208
38.	Джерелами вихідної інформації інтегрованого управління природокористуванням відносяться	1	346

4.2. Тестові завдання до модульної контрольної роботи модуля ЗМ-Л2

№	Питання	Джерело	Стор.
1.	Необхідність запровадження інтегрованого управління водними ресурсами обумовлена	10	15
2.	Принципи інтегрованого управління водними ресурсами полягають у наступному	10	53
3.	Вкажіть вірне визначення терміну «річковий басейн»	10	55
4.	Вкажіть вірне визначення терміну «водогосподарська система»	10	57
5.	Вкажіть вірне визначення терміну «водогосподарська ділянка»	10	57
6.	Ідею інтеграції в процесі управління регіоном можна виразити трьома К. Вказати вірну розшифровку трьох К	10	58
7.	Ресурсокористування в прибережній зоні моря супроводжується виникненням	19	153
8.	Методологія інтегрованого управління прибережною зоною моря передбачає розв'язання конфліктів ресурсокористування на основі принципу	19	154
9.	Які з нижченаведених проблем властиві інтегрованому підходу до управління територією?	7	270
10.	Горизонтальна інтеграція управління природокористуванням – це	8	143
11.	Вертикальна інтеграція управління природокористуванням – це	8	143
12.	Найбільш мотивованим на проведення інтегрованої збалансованої політики в регіоні стейкхолдером є	8	144
13.	Серед країн Європи Україна за водозабезпеченістю відноситься	10	35
14.	Найбільш ефективним способом досягнення стійкого водокористування є запровадження інтегрованого управління водними ресурсами у межах певної функціональної територіальної одиниці управління. Виберіть відповідну територіальну одиницю з нижченаведених	10	35
15.	Методологія інтегрованого управління водними ресурсами передбачає управління використанням	10	37
16.	Чи відносяться ресурси виключної (морської) економічної зони України (ВЕЗ) до об'єктів права власності Українського народу?	20	76
17.	Територія України включає	20	89
18.	Яка система класифікації морських зон виділяє такі зони: внутрішні морські води, територіальне море, виключна морська економічна зона?	10	35
19.	У якому році Закон України «Про прибережну смугу морів» введений в дію?	10	35
20.	Вкажіть несумісні види морської діяльності	10	47
21.	Ефективне інтегроване управління землекористуванням базується на таких принципах	11	48

22.	До основних інструментів інтегрованого управління землекористуванням відносяться	11	34
23.	Принципами екологічної політики ЄС є	10	15
24.	До інструментів охорони довкілля Європейського законодавства відносяться:	2	90

4.4. Тестові завдання до заліку

№	Питання	Джерело	Стор.
1.	Система заходів з освоєння, використання, відновлення, перетворення та охорони природного середовища і природних ресурсів; частина загальної проблеми взаємодії природи та суспільства, це	6	9
2.	Розумне засвоєння природних ресурсів, запобігання можливих шкідливих наслідків людської діяльності, підтримка продуктивності природних комплексів і об'єктів, це	6	10
3.	Призводить до виснаження природних ресурсів, підризу поновлюваних сил природи, зниження її оздоровчих і естетичних якостей	6	11
4.	Метою управління в сфері природокористування, охорони навколишнього середовища та екологічної безпеки є	2	9
5.	Планова, систематична та комплексна діяльність суб'єктів управління, спрямована на екологічно безпечне використання природних умов і ресурсів, це	2	10
6.	Частина земної поверхні з відносно однорідними, однотипними природними умовами, які сформувалися в результаті тривалої взаємодії природних компонентів, це	20	34
7.	Усім природно-територіальним комплексам властиві загальні риси	20	34
8.	Міра потенційної можливості будь-якої природної системи (або території) задовольняти різні потреби суспільства, це	20	45
9.	Здатність природного середовища відтворювати певний рівень якості помешкання протягом досить тривалого час, це	20	45
10.	Частина природи Землі й найближчого Космосу, що може включатися в господарську діяльність за певних технічних і соціально-економічних можливостей суспільства за умови збереження середовища життя людей, це	6	12
11.	Виділяють наступні типи господарського впливу людини на природне середовище	6	12
12.	Різні форми просторової дислокації природно-ресурсних комплексів характеризує	6	13
13.	Можливості відтворення та ефективної експлуатації природних ресурсів характеризує	6	14
14.	Вплив природних ресурсів на формування спеціалізації територій та певних господарських комплексів відображає	20	66
15.	Державне зведення даних про природні ресурси і природні об'єкти, які потрібні для соціально-економічного оцінювання природно-ресурсного потенціалу і забезпечення сталого розвитку адміністративно-територіальних утворень, це	2	16
16.	Виявлення ступеню придатності ресурсів до того чи іншого виду людської діяльності з урахуванням сучасної або перспективної технології їх використання, це	6	17
17.	Оцінка що характеризує економічні результати використання природних ресурсів та економічні наслідки дії на навколишнє природне середовище, це	6	15

18.	Користування природними ресурсами, яке забезпечує досягнення визначених цілей, дотримання базових принципів і загальних підходів до охорони навколишнього середовища та збереження природних ресурсів, це	20	67
19.	В основі природокористування має бути	6	16
20.	Фактором, який визначає економічну цілісність регіону, є	20	55
21.	Екологічний конфлікт – це	5	2
22.	Об'єктом екологічного конфлікту може бути	5	3
23.	Предметом екологічного конфлікту може бути	5	3
24.	Підхід, який полягає в тому, що будь-який малий чи великий, складний чи простий об'єкт потрібно розглядати як відносно самостійну, цілеспрямовану систему зі своїми особливостями функціонування та еволюції – це	1	45
25.	Методологія дослідження складу, структури, функцій і функціональної організації екосистем, а також вивчення суті їх емерджентних властивостей і взаємовідношень із їхнім зовнішнім середовищем – це	1	53
26.	Ринковий суб'єкт, який має інтерес до діяльності підприємства чи до деяких напрямів його діяльності, але цей інтерес не базується на бажанні отримати чистий дохід – це	3	206
27.	Об'єднання декількох підприємств, які виробляють однакову продукцію, з метою набуття більшого впливу на ринки збуту – це	3	208
28.	Об'єднання декількох підприємств, що виробляють різну продукцію, в одному технологічному ланцюгу – це	3	208
29.	Джерелами вихідної інформації інтегрованого управління природокористуванням відносяться	1	346
30.	Необхідність запровадження інтегрованого управління водними ресурсами обумовлена	10	15
31.	Принципи інтегрованого управління водними ресурсами полягають у наступному	10	53
32.	Вкажіть вірне визначення терміну «річковий басейн»	10	55
33.	Вкажіть вірне визначення терміну «водогосподарська система»	10	57
34.	Вкажіть вірне визначення терміну «водогосподарська ділянка»	10	57
35.	Ідею інтеграції в процесі управління регіоном можна виразити трьома К. Вказати вірну розшифровку трьох К	10	58
36.	Ресурсокористування в прибережній зоні моря супроводжується виникненням	19	153
37.	Методологія інтегрованого управління прибережною зоною моря передбачає розв'язання конфліктів ресурсокористування на основі принципу	19	154
38.	Які з нижченаведених проблем властиві інтегрованому підходу до управління територією?	7	270
39.	Горизонтальна інтеграція управління природокористуванням – це	8	143
40.	Вертикальна інтеграція управління природокористуванням – це	8	143
41.	Найбільш мотивованим на проведення інтегрованої збалансованої політики в регіоні стейкхолдером є	8	144
42.	Серед країн Європи Україна за водозабезпеченістю відноситься	10	35
43.	Найбільш ефективним способом досягнення стійкого водокористування є упровадження інтегрованого управління водними ресурсами у межах певної функціональної територіальної одиниці управління. Виберіть відповідну територіальну одиницю з нижченаведених	10	35
44.	Методологія інтегрованого управління водними ресурсами передбачає управління використанням	10	37

45.	Чи відносяться ресурси виключної (морської) економічної зони України (ВЕЗ) до об'єктів права власності Українського народу?	20	76
46.	Територія України включає	20	89
47.	Яка система класифікації морських зон виділяє такі зони: внутрішні морські води, територіальне море, виключна морська економічна зона?	10	35
48.	У якому році Закон України «Про прибережну смугу морів» введений в дію?	10	35
49.	Вкажіть несумісні види морської діяльності	10	47
50.	Ефективне інтегроване управління землекористуванням базується на таких принципах	11	48
51.	До основних інструментів інтегрованого управління землекористуванням відносяться	11	34
52.	Принципами екологічної політики ЄС є	10	15
53.	До інструментів охорони довкілля Європейського законодавства відносяться:	2	90

5. ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Основна література:

1. Гнатів П.С., Снітинський В.В. Екосистеми і системний аналіз: наукова монографія / П.С. Гнатів, В.В. Снітинський, О.С. Нечай, О.Д. Зинюк, Т.В. Пасічник, О.В. Зеліско // за ред. П.С. Гнатіва і В.В. Снітинського. Львів: Колір ПРО, 2017. – 416 с.
2. Сапко О.Ю. Система екологічного управління: Конспект лекцій. Одеса: ОДЕКУ, 2020. – 103 с. URL: eprints.library.odeku.edu.ua
3. Екологічне управління: підручник / В.Я. Шевчук В.Я., Ю.М. Саталкін, Г.О. Білявський. К.: Либідь, 2004. – 432 с.
4. Організація та управління в природоохоронній діяльності : навч. посіб. / Н. М. Самойленко, Д. В. Райко, В. І. Аверченко. Харків: НТУ «ХПІ», Видавництво «Лідер», 2018. – 174 с.
5. Сабадаш В.В. Конфлікти у природокористуванні: витоки еколого-економічних протиріч, конфліктні чинники, процедури врегулювання. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/27337/1/ECOconflicts-Luhansk2012_SabadashV%2b.pdf;jsessionid=7646F46509D9F65AC7A8ACE2FE721A6F
6. Сапко О.Ю. Рациональне природокористування: Конспект лекцій. – Одеса: ОДЕКУ, 2018. – 115 с. URL: eprints.library.odeku.edu.ua

Додаткова література:

7. Мельник Л.Г., Балацький О.Ф.// Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням: підручник / за ред. Л.Г.Мельника, М.К.Шапочки. –Суми: Університетська книга, 2008. – С. 270 – 276. –(Сталий розвиток).

8. Мальчик М.В., Павлов К.В., Федина К.М. Принципи інтегрованого управління екологічнобезпечним природокористуванням / Вісник НУВГП, серія «Економічні науки», № 2 (74), 2016. – С. 143 – 149. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/5802/1/Ve7415%20%D0%B7%D0%B0%D1%85.pdf>
9. Корбутяк В.І. Методологія системного підходу та наукових досліджень: навч. посібник. – Рівне: НУВГП, 2010 с. – 176 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/r3.pdf>
10. Основні засади управління якістю водних ресурсів та їхня охорона: навч. посібник / В.К. Хільчевський, М.Р. Забокрицька, Р.Л. Кравчинський, О.В. Чунарьов / за ред. В. К. Хільчевського – К.: ВПЦ «Київський університет», 2015. – 172 с. URL: http://www.geo.univ.kiev.ua/images/doc_file/navch_lit/kafedra_gidrol_lit/5_n_lit_gidrol.pdf.pdf
11. Управління земельними ресурсами: конспект лекцій (для магістрів спеціальності 193 – Геодезія та землеустрій) / І.С. Глушенкова, Т.В. Анопрієнко, І.В. Кошкалда, О.М. Трегуб; Харків. нац. ун-т. міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова. – Харків: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2018. – 85 с. URL: http://eprints.kname.edu.ua/49313/1/2018_%D0%BF%D0%B5%D1%87_10%D0%9B%20%D0%A3%D0%97%D0%A0%20%D0%9A%D0%9B%20%D0%BF%D0%B5%D1%87%202018.pdf
12. Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики: Директива № 2000/60/ЄС від 23 жовтня 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_962#Text.
13. Водна стратегія України на період до 2025 р. (наукові основи) / за ред. М.І. Ромашенка, М.А. Хвесика, Ю.О. Михайлова. К., 2015. 46 с.
14. Про внесення змін у деякі законодавчі акти України щодо впровадження інтегрованих підходів в управлінні водними ресурсами за басейновим принципом: Закон України від 4 жовтня 2016 р. № 1641-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1641-19/paran102#n102>.
15. Порядок розроблення плану управління річковим басейном: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2017 р. № 336 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/336-2017-%D0%BF#Text>
16. Загальнодержавна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року: Закон України від 24 травня 2012 р. № 4836-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4836-17#Text>
17. Порядок розроблення плану управління річковим басейном: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2017 р. № 336. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/336-2017-%D0%BF#Text>
18. Порядок здійснення державного моніторингу вод: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 р. № 758. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/758-2018-%D0%BF#Text>.
19. Топчієв О.Г., Тітенко З.В., Шашеро А.М. Проблеми раціонального природокористування та організації території приморських регіонів України /

- Вісник ОНУ. Сер.: Географічні та геологічні науки. 2014. Т. 19, вип. 1 – С. 153 – 169.
20. Гавриленко О.П. Екогеографія України: Навч. посіб. К.: Знання, 2008. 646 с.
  21. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення 10.09.2020).
  22. Карамушка В.І. Вступ до практики стійкого розвитку: навч. посібник - УМО АПН України. К.-Львів: Край, 2009. URL: http://mp.umo.edu.ua/wp-content/uploads/2011/12/PosibnykAll_new.pdf.
  23. Екологічна збалансованість стратегічних ініціатив і проектів (інтегрування довкільних аспектів у стратегічне планування та проектну діяльність): практ. посіб. / В. Карамушка; за ред. В. Кучинського. К.: К.І.С., 2012. - 138 с. URL: https://isc.biz.ua/images/НВ/Екологична_zbalansovanist_WEB.pdf
  24. Паспорт Одеської області за 2019 рік: оф. сайт Одеської ОДА. URL: <https://oda.odessa.gov.ua/statics/pages/files/5e4b8e0dd6ec2.pdf>
  25. Катеруша О.В., Сафранов Т.А. Інтегральний аналіз природно-ресурсного потенціалу Одеської області. – Вісник Одеського державного екологічного університету. 2014. №18. – С. 21 - 23. URL: <https://bulletin.odku.edu.ua/uk/integralnyj-analiz-prirodno-resursnogo-potentsiala-odesskoj-oblasti/>.
  26. Екологічні проблеми озера Сасик (Кундук). - Сайт Татарбунарської централізованої бібліотечної системи. URL: http://www.tatarbunary-cbs.edukit.od.ua/virtualjni_vistavki/ekologichni_problemi_ozera_sasik.
  27. Формування моделі інтегрованого управління водними ресурсами в контексті забезпечення сталого водокористування / Л.В. Левковська, В.М. Мандзик // Збалансоване природокористування. 2018. № 2. - С. 46-53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zp_2018_2_9
  28. Екологічні основи управління водними ресурсами: навч. посіб. / А.І. Томільцева, А.В. Яцик, В.Б. Мокін та ін. К.: Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. – 200 с. (Бібліотека екологічних знань). URL: <https://iem.org.ua/images/librery/4.pdf>
  29. Сташук В.А. Еколого-економічні основи басейнового управління водними ресурсами. Дніпропетровськ: ВАТ «Видавництво «Зоря»», 2006. – 480 с.
  30. Плани управління річковими басейнами: оф. сайт Державного агентства водних ресурсів України. URL: <https://www.davr.gov.ua/plani-upravlinnya-richkovimi-basejnamiuuyi8>
  31. Про прибережну смугу морів: Проект Закону України. URL: http://www.crs.org.ua/data/zakon_05.2007.pdf
  32. Загальнодержавна програма охорони та відтворення Азовського та Чорного морів: Закон України від 22.03.2001 р. № 2333-III). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2333-14#Text>
  33. Карамушка В.І. Просторове планування розвитку прибережної смуги морів України / УкрНЦЕМ. Одеса: Типографія “Принт Бистро”, 2009. - 55 с. URL: <http://bssupgrade.oceaninfo.ru/library/files/40769.pdf>

34. Проект ЄС-ПРООН «Посилення екологічного моніторингу Чорного моря» (EMBLAS): Оф. сайт ПРООН (Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй) / URL: <http://emblasproject.org/>
35. Управління земельними ресурсами. / За редакцією проф. А. М. Третяка. Навчальний посібник. Вінниця: Нова Книга, 2006 – 360 с.
36. Управління земельними ресурсами: [навчальний посібник] / Г.І. Шарий, В.В. Тимошевський, Р.А. Міщенко, І.А. Юрко. Полтава: ПолтНТУ, 2019. – 172 с.
37. Екологічні основи збалансованого природокористування в агросфері : навчальний посібник / [С. П. Сонько, Н. В. Максименко, Т. М. Пушкарьова та ін.]. – Харків: Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 572 с. URL: <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/2462>
38. Управління земельними ресурсами. Т. 3. Кадастрова діяльність та інформаційні системи / А.С. Попов, А.О. Луньов, С.Г. Могильний, Д.Ю. Гавриленко, А.А. Шоломицький. TEMPUS IV. Донецьк: УНИТЕХ, 2012. – 445 с.
39. Управління земельними ресурсами. Т. 6. Сталій розвиток сільських територій / С.С. Радомський, В.В. Тимошевський, А.С. Попов, М.Г. Ступень, Л.В. Ткачук, Н.Є. Стойко, А.М. Шворах. TEMPUS IV. Донецьк: УНИТЕХ, 2012. – 461 с.
40. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону: монографія / В.Г. Герасименко, Г.К. Бедрадіна, С.С. Галасюк та інші / за заг. ред. В.Г. Герасименко. Одеса: ОНЕУ, 2016. – 262 с. / URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/5474>
41. Загній Д.М., Вервейко А.П. Соціально-економічні основи управління використанням земель сільськогосподарських підприємств: [монографія] / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. Х.: НТМТ, 2013. – 268 с.
42. Вервейко А.П., Гопцій Д.О. Оцінка результатів розвитку міст обласного значення: [монографія] / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Х.: НТМТ, 2014. – 232 с.
43. Попов А.С. Кадастрові та реєстраційні системи світу: [монографія] / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. Х.: Вид-во ТОВ «Щедра садиба плюс», 2014. – 216 с.
44. Гунченко О.В. Ефективність використання сільськогосподарських угідь в природно-кліматичних зонах України: [монографія] / за ред. канд. екон. наук доцента Князя О.В.; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. Х.: ТОВ «Смугаста типографія», 2015. – 192 с.
45. Економіка управління земельними ресурсами на основі землевпорядного та кадастрового механізмів: кол. моногр. / за ред. д-ра екон. наук, професора І.В. Кошкалди / Харк. нац. аграр. ун-т. Х.: Смугаста тип., 2016. – 258 с.
46. Кошкалда І.В., Трегуб О.М. Гармонізація галузевої структури сільськогосподарських підприємств в умовах євроінтеграції: [монографія] / І.В. Кошкалда О.М., Трегуб / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. Х.: Смугаста тип., 2017. – 380 с.

47. Попов А. С. Розвиток консолідації земель сільськогосподарського призначення: світовий досвід та українські перспективи: [монографія] / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. Х.: Вид-во ФОП Панов А.М., 2018. – 382 с.
48. Гаража О.П. Інституції управління земельними ресурсами: [монографія] / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. Х.: Вид-во ФОП Бровін О.В., 2018. – 686 с.
49. Рогач С. М. Зарубіжний досвід регулювання сфери природокористування / Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. Випуск 26, частина 2. - С. 54 - 59. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/26_2_2019ua/12.pdf
50. Хвесик М.А., Голян В.А. Інституціональна модель природокористування в умовах глобальних викликів / М.А. Хвесик, В.А.Голян: монографія. Київ: Кондор, 2007. 480 с.
51. Герасимчук З.В., Вахович І.М., Голян В.А., Олексюк А.О. Трансформація інституціонального механізму природокористування в умовах глобалізації: екологічні імперативи та системні суперечності: монографія. Луцьк: Надстир'я, 2006. 228 с.
52. Боковикова Ю.В., Панова О.В. Зарубіжний досвід державного регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2018-1/doc/6/01.pdf>
53. Кернична А.Є. Досвід зарубіжних країн щодо вдосконалення механізмів державного управління в екологічній сфері у контексті євроінтеграції.- Інвестиції: практика та досвід. 2013. Випуск 24. - С. 152 - 157. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/24_2013/36.pdf
54. Драган О.І. Аналіз зарубіжного досвіду інвестиційно інноваційного забезпечення державної екологічної політики [Електронний ресурс] // Наукові розвідки з державного та муніципального управління. Зб. наук. праць. - К., 2011. № 2. URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nrzd/2011_2/7.pdf
55. Салатюк Н. М. Зарубіжний досвід регулювання природокористування та охорони навколишнього середовища // Наукові праці НУХТ. 2010. № 36. - С. 210 - 214.